

ORIENTační list 19/ 2

Cesty tulipánů

Je jisté, že žádná jiná květina nemá v turecké kultuře tak výsostné postavení jako tulipán. Ať už se podíváme na klasická díla osmanského výtvarného

umění, na současný znak magistrátu největšího tureckého města Istanbulu nebo třeba na logo tureckého ministerstva

kultury a turismu, všude najdeme v různých podobách tuto květinu. I když u nás si pravděpodobně většina lidí tulipány spojuje s evropským Holandskem, jejich původ je třeba hledat právě v oblastech bývalé Osmanské říše. Odtud se jejich cibulky dostaly do Evropy, a to teprve po polovině 16. století. V Nizozemí se pěstování tulipánů rozšířilo dokonce až v devadesátých letech téhož století. Jak tulipány putovaly, ať už fyzicky jejich cibulky či kulturně jejich vyobrazení, je velmi zajímavé sledovat, pojdte s námi v jejich stopách.

Sultán **Selim II.** byl stejně jako jeho předchůdce Sulejmán Nádherný, velkým milovníkem tulipánů. Na jeho popud rozšířili důmyslným šlechtěním palácoví zahradníci jejich barevnou škálu.

Za Selimovy osmileté vlády nashromáždili sběrači vyslaní do oblasti kolem Černého moře na tři sta tisíc cibulek divoce rostoucích tulipánů, které byly poslány lodí do sídelního města, kde posloužily za základ pro nové šlechtitelské pokusy sultánových zahradníků. Pravděpodobně

šlo o druh *Tulipa acuminata* (tulipán hrotnatý). Právě tulipány se zašpičatělými okvětními plátky jsou typické pro vyobrazení na uměleckých dílech.

Tulipány se v zahradách istanbulských paláců pěstovaly samozřejmě již dříve. Sultán Sulejmán Nádherný získal přídomek *Tulipány posedlý*, což vypovídá o jeho lásce k těmto elegantním květinám. Diplomata a vyslanec rakouského císaře Ferdinanda I., Ogier Ghiselin de Busbecq, poznal tulipány na Sulejmánově dvoře a byl to právě on, kdo je představil Evropě. Cibulky tulipánů, darované sultánem, zaslal císaři. Jiný Evropan v císařských službách, Charles de l'Ecluse – lékař, humanista a průkopník botaniky –, který je znám též pod latinskou podobou svého jména jako Carolus Clusius, pečoval o několik let později o vídeňskou císařskou zahradu s léčivými rostlinami, kde se tulipány pěstovaly jako léčivá bylina. Dosud neznámou rostlinu Clusius poprvé popsal ve svém odborném spise. Carolus Clusius po nuceném odchodu z Vídně začal s pěstováním tulipánů v rodném Nizozemsku. Byl úspěšný při šlechtění nových odrůd. Jako první Evropan přišel na způsob, jak křížením získat tulipány s vícebarevnými květy. I díky němu tulipány v Nizozemsku rychle zdomácněly a ve třicátých letech 17. století se staly některé vzácné variety důvodem tulipánového šílenství, tzv. **tulipománie**. Investiční bublina, kdy lidé ukládali do cibulek tulipánů neobvyklých barevných kombinací celá jmění, způsobila kolaps nizozemských finančních trhů a jednu z největších raně novověkých finančních krizí.

Téměř o sto let později podobná posedlost docestovala opět do Istanbulu, do místa odkud se tulipány do Evropy dostaly. Období vlády osmanského sultána Ahmeda III. (1718–1730) bývá označováno jako **období tulipánů** (osmanský *lâle devri*). Osmanština zná pro tulipán několik výrazů, obecné *lâle* původně označovalo jakýkoliv volně rostoucí červený květ, později se užívalo hlavně pro divoce rostoucí tulipány. Naše slovo tulipán nebo anglické tulip je odvozeno z osmanského *dulband*, což znamená turban, který většina tulipánů tvarem svého květu připomíná, a užívalo se pro vyšlechtěné zahradní odrůdy. Tulipán se stal v 18. století pro osmanskou aristokracii symbolem přepychu a vysokého postavení. Kdo chtěl u dvora něco znamenat, musel začít sbírat rostliny neobvyklých barev a přimět své zahradníky, aby vytvářeli nové a nové barevné kombinace. Tulipány se neobjevovaly jen v zahradách nebo naaranžované ve vázách, vykvetly jimi též textilie, předměty uměleckého řemesla či dokonce architektura. Dvorští řemeslníci je

tepali do mosazi rozličných nádob, vytkávali do hedvábných látek určených na panovnická roucha, vyvazovali do vzorů tureckých koberců, malovali na keramiku i tesali do kamenné reliéfní výzdoby drobných staveb a též mešit. Díky svému jedinému velkému květu byl tulipán dokonce chápán jako symbol jednoty Boží, tzv. tawhíd, což je jeden z pilířů islámské věrouky. Proto se mohl objevovat v tomto mystickém významu i na sakrálních předmětech a výzdobě mešit. Asijské kolekce NG jsou bohaté na díla a předměty uměleckého řemesla, na nichž se tulipány v různé formě objevují. Stačí mít oči otevřené a určitě je v expozici objevíte.

Adriana Stříbrná

Zdroje

Atasoy Nurhan.: Hasbahçe: Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek. Aygaz. Istanbul 2002.

Nováková Hana: Tulipán v lesku pŮlměsíce. NG. Praha 2003.

Džbán s motivem tulipánů, Vu 3935

Holba s evropským kováním zdobená rákosu, lilijemi a tulipány, Vu 2907

Džbánek s motivem tulipánů, Vu1545

